

Павле Николић
Филозофски факултет, Београд
Универзитет у Београду, Србија
nikolicpavle1419@gmail.com

Оригинални научни рад
Original research paper
DOI: 10.5281/zenodo.10898448
примљено / received: 4. 12. 2023.
прихваћено / accepted: 8. 2. 2024.

Петар Алфонси о исламу

Анстракт: *Dialogus contra Iudaeos*, дело Петра Алфонсија, једног преобраћеника, представља дело које је дефинисало апологетско-полемички књижевни жанр *Adversus Iudaeos* у позном средњем веку. Бавећи се примарно критикама јудаизма из хришћанске теолошке перспективе, једно поглавље (*titulus*) је посветио исламу. Задовољивши радозналост интелектуалне елите Запада, његово дело је постало изузетно популарно широм Европе, поплочавајући пут ка све комплетнијем хришћанском разумевању ислама. Циљ рада је анализа петог поглавља Алфонсијевог дела, то јест његовог приказа исламске вере.

Кључне речи: Петар Алфонси, ислам, дијалози, култ Кабе, хришћанска апологетика и полемика.

Увод

Хришћански теолози су вековима писали полемичке списе уперене против Јевреја са циљем потврђивања хришћанске доктрине. Корени овог жанра сежу до *Варнавине посланице* и Јустиновог *Дијалога са Трифуном*, ранохришћанских дела на грчком језику са краја I века, односно средине II века. Са *Adversus Iudaeos*, делом Квинта Тертулијана, антијеврејски полемички жанр у

хришћанским интелектуалним круговима је добио на полету.¹ Списи нису имали за задатак преобраћење Јевреја, већ поткрепљивање хришћанских тумачења Старог завета, јер су ретко могли и допрети до јеврејских читалаца. Књижевном полемичком жанру *Adversus Iudaeos* је почетком XII века допринео Петар Алфонси (Petrus Alfonsi), преобраћени Јеврејин, својим делом, *Dialogus contra Iudaeos*, написаном на латинском језику.²

Алфонсијеви *Дијалози*, настали око 1109. године, представљају прво систематско антијеврејско полемичко дело написано на Пиринејском полуострву.³ Састоји се из дванаест дијалога који се могу организовати у три дела: антијеврејска полемика (прва четири дијалога), антимуслиманска полемика (пети дијалог) и апологија хришћанског учења (осталих седам дијалога). Петар Алфонси је својим делом унео три нова елемента у полемички жанр: нападање Талмуда, светог текста недовољно познатог латинским ауторима, потом, коришћење филозофских и научних аргумената и представљање савременог јудаизма као јеретичке девијације класичног јудаизма.⁴

Поменути полемички спис је стекао бројну читалачку публику на Пиринејском полуострву и ван ње, остваривши утицај на потоње полемике. Дијалози су опстали до данас у седамдесет девет рукописа. Читали су се у француским и енглеским манастирима бенедиктинаца и цистерцита током XII и XIII века, са тим да су већ од XIII века поједини писари почели да мењају садржину дијалога, избацујући њима непотребне мисли и аргументе. Интелектуалци средњег века су се посебно интересовали за пети дијалог: сам

¹ Hiram Kümper, „Adversus-Iudaeos Literature”, in: *Handbook of Medieval Studies: Terms, Methods, Trends*, ed. Albert Classen (New York: De Gruyter, 2010), 1605.

² Irwin M. Resnick, “Introduction” in *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews* (Washington D.C.: The Catholic University of America Press, 2006), 3.

³ Resnick, “Introduction”, 9.

⁴ John Tolan, “Petrus Alfonsi” in: *Dictionary of Literary Biography, Castilian Writers 1200–1400*, eds. G. D. Greenia & F. A. Dominguez, vol. 337 (New York: Gale Research Inc, 2007), 193.

Имбер из Романа (Humbertus de Romanis) га је препоручио за читање у свом антимуслиманском трактату из XIII века (*Tractatus de praedicatione crucis contra Saracenos infideles et paganos*).⁵ Пети дијалог је постао један од најкоришћенијих извора о исламу за латинске писце, јер је Петар Алфонси поделио многе тачне податке са својим читаоцима, те је у одређеној мери успео да задовољи њихову радозналост.⁶

Циљ рада је анализа Алфонсијевог петог дијалога из његовог дела, *Dialogus contra Iudaeos*. Пажња је усмерена на податке које аутор износи о исламском верском закону, порукама које жели да пренесе читаоцима и уопштеном приказу ислама у поменутом делу.

Мојсијево преобраћење

Петар Алфонси је рођен као Мојсије у једној јеврејској породици из Андалузије. Не постоје подаци о његовом образовању, али судећи по садржају његових дела (*Dialogus contra Iudaeos, Disciplina Clericalis, Tabulae astronimicae, Epistola ad Peripateticos in Francia*), био је упознат са хебрејским и арапским језиком, као и са арапским делима о астрономији, медицини и филозофији. Крстио се у катедрали у Хуески 1106. године, прихвативши хришћанство и узевши име Петар Алфонси, одавши тиме омаж Св. Петру и свом крштеном куму, краљу Алфонсу I Арагонском. Његова улога на двору краља Алфонса није јасна, могуће је да је био лекар или астролог, узимајући у обзир знања која је демонстрирао у својим делима. Између 1110. и 1116. године, Петар Алфонси се нашао на двору енглеског краља Хенрија I као учитељ астрономије, а судећи по једном рукопису *Disciplina clericalis*, био је краљевски лекар. Током 1220-тих је био у Француској, где је написао *Epistola ad Peripateticos in Francia*, дело у којем се жали на недовољну бројност студената и незаинтересованост за астрономију која је владала међу

⁵ John Tolan, *Petrus Alfonsi and his Medieval Readers* (Gainesville: University Press of Florida, 1993), 194.

⁶ Tolan, *Petrus Alfonsi*, 108–110.

интелектуалцима тог доба.⁷ У једном моменту се вратио у Арагонско краљевство и умро око 1140. године.⁸

У Хуески, бившој престоници муслиманског краљевства Сарагосе, коју су хришћани освојили 1097. године, постојала је јеврејска заједница. Петар Алфонси је имао значајну улогу у њој под муслиманском влашћу, а затим и под влашћу куће Арагона.⁹ По свом крштењу, нашао се на мети јеврејских критика, те се одлучио да напише *Dialogus contra Iudaeos* са жељом да аргументовано надмудри своје критичаре. Дијалози су у делу вођени између Јеврејина Мојсија и хришћанина Петра, двојице говорника који представљају аутора пре и после прихватања хришћанства.¹⁰ Мотив иза његовог преверавања није познат. Једине назнаке мотива Петровог чина налазимо у критикама Јевреја који пребацују аутору непознавање Мојсијевог закона и напуштање древне традиције ради каријере на двору краља Алфонса.¹¹

Хајнц Пфлаум (Heinz Pflaum) је стекао утисак да Петар Алфонси није био убеђени хришћанин нити каријериста, већ је био филозофски и научни скептик и деиста, који се окренуо хришћанству да би стекао нешто привилегованију позицију и боље услове за истраживање.¹² С друге стране, у науци постоји и мишљење да је рационалистичком темпераменту Петра Алфонсија више одговарало хришћанство од јудаизма.¹³

⁷ Tolan, *Petrus Alfonsi*, 193–194.

⁸ Jeremy Cohen, "The Mentality of the Medieval Jewish Apostate: Peter Alfonsi, Hermann of Cologne, and Pablo Christiani" in *Jewish Apostasy in the Modern World*, ed. T. M. Endelman, (New York & London: Holmes & Meier Publishing, 1987), 24.

⁹ Resnick, "Introduction", 9-11.

¹⁰ Tolan, *Petrus Alfonsi*, 193.

¹¹ Resnick, "Introduction", 12-13.

¹² Heinz Pflaum, "Ein französischer Dichter des 14. Jahrhunderts über Raschi", *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums* 76 (1932): 580.

¹³ Такав став је заступао Амос Функенштајн (Amos Funkenstein) у расправи на хебрејском језику (*Changes in the Patterns of Christian Anti-Jewish Polemic in the Twelfth Century*) објављеној 1968. године (Cohen, "The Mentality of the Medieval Jewish Apostate"), 28.

Ипак, у петом дијалогу, Мојсије поставља питање покрштеном Петру: *зашто вера хришћана, а не Сарацена (cur fides Christianorum et non potius Sarcenorum)?*¹⁴ Таквим питањем се ствара савршена прилика да се упореде хришћанство и ислам, то јест да се оповргне Мухамедово учење, исламски верски закон и обичаји са којима је аутор био упознат. Користећи се Ел Киндијевом *Апологијом (Risālah)*,¹⁵ антимуслиманским полемичким списом,¹⁶ и различитим делима ауторитета из хиспано-јудејског кружока,¹⁷ аутор жели да истовремено представи, критикује и доведе у питање главне стубове исламске вере.

Мухамед као пророк

Представљање Мухамеда, особе коју муслимани сматрају Божјим послаником, као пророка је једна од најбитнијих тема петог дијалога. Опширни Петров одговор на Мојсијево питање почиње са мишљу да је Мухамед ништа друго до лажни пророк, то јест *inanis iudex (испразни судија)*.¹⁸ Аутор, потом, пружа један кратак животопис Мухамеда, несумњиво преузетог из *Апологије* Ел Киндија. Мухамед је био сироче под заштитом свог стрица Манефа, а када је одрастао, радио је за удовицу Хадицу, коју је потом и оженио.¹⁹ Петар додаје да

¹⁴ *Petri Alphonsi ex Judaeo Christiani Dialogi*, in: *Patrologia Latina*, vol. 157, ed. Jacques-Paul Migne (Paris: 1834), 597; (у даљем тексту је коришћена скраћеница PL).

¹⁵ Ирвен Резник (Irven Resnick) назива аутора *Апологије* именом Псеудо-ел-Кинди, ради указивања на податак да аутор није исламски филозоф IX века, Абу Јусуф Јакуб ибн Исхак ел Кинди (Abū Yūsuf Ya‘qūb b. Ishāq), већ засебна личност, тј. Абдулмесих ибн Исхак (‘Abd al-Masīh b. Ishāq). Псеудо-ел-Кинди (у даљем тексту Ел Кинди) је у IX веку написао апологетски одговор на писмо Абдулаха ибн Исмаила ел Хашимија (‘Abd Allāh b. Ismā‘il al-Hāshimī), његовог муслиманског пријатеља, који га је позвао да прихвати исламско учење (С. Е. Bosworth et al., *The Encyclopaedia of Islam*, vol. 5, [Leiden: Brill, 1986], 120).

¹⁶ Resnick, "Introduction", 24–25.

¹⁷ Погледати Bernard Septimus, "Petrus Alfonsi on the Cult at Mecca", *Speculum*, 56/3 (1981): 517–533.

¹⁸ *Unum, reor, tibi incertum manet, ipsam Mahomethi quam dicunt doctrinam quam inanem iudicem / Мислим да једна ствар теби остаје неизвесна, учење од самог Мухамеда за које кажу да је од испразног судије* (прев. аут.); PL, vol. 157, 599.

¹⁹ *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, trans. I. M. Resnick, (Washington D.C.: The Catholic University of America Press, 2006), 151.

је Мухамед заједно са другим Арабљанима учествовао у идолопоклонству: ...(*Mahometh*) *idolorum tunc temporis cultui cum universa gente Arabum iserviens*.²⁰

Захваљујући браку је постао врло богат човек који је временом бивао све арогантнији, те је очекивао да му се понуди читаво краљевство Арабљана, али се плашио да га саплеменици неће прихватити за краља. Упркос свом страху, радио је на идеји да постане краљ, желећи да се већински ратничком и ратарском народу постави као пророк.²¹ По Петру, Мухамеду су у његовом науму помогла двојица Јеврејина, Абдија и Кахбалахабар (*Abdias et Cahbalahabar*),²² и јаковит Сергије, те се стиче слика да је ислам настао под утицајем јудаизма и хришћанских јереси.²³ О поменутом Сергију су писали како хришћански, тако и муслимански аутори као монаху који је помогао Мухамеду у дефинисању своје вере.²⁴

Осим тога што је Мухамед био арогантна особа која се из земаљских побуда огрнула пророчким плаштом, за Петра је оснивач ислама обична варалица, јер ниједно његово чудо није забележено. Дакле, ако је прва особина коју сваки пророк мора да поседује душевна чистота, друга је чудотворство. Мојсије одговара да Јевреји верују у пророке о чијим чудима се не зна ништа, као што су Јеремија, Амос и други. Ипак, Петар узвраћа мишљу да пророцима који нису уносили новине противне Мојсијевом закону и нису потребна чуда (*In illis ideo quaerenda miracula non sudi, quomodo neque novitate aliquam legis indexurunt,...*).²⁵ Ипак, Мојсије поставља ново питање које открива један пропуст саговорника – зашто се верује у Ноја и Авраама, који су донели новине у јудаизам везане за

²⁰ PL, vol. 157, 599.

²¹ *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, 151.

²² Аутор је преузео имена из *Апологије* у којој се помињу Абдулах ибн Салам и Каб ел Ахбар (*Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, 152, фн. 27).

²³ *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, 152.

²⁴ Peter Schadler, *John of Damascus on Islam, Christian Heresiology and the Intellectual Background to Earliest Christian-Muslim Relations* (Leiden: Brill, 2018), 166.

²⁵ PL, vol. 157, 600.

жртвовање, исхрану, обрезивање и друге ритуале, без забележених чуда? Петар се након недовољно аргументованог одговора, враћа на незабележена чуда Мухамеда и доноси суд да се он никако не може поредити са пророком Мојсијем. Мојсије потом набраја чуда приписивана Мухамеду за која је чуо,²⁶ али Петар завршава дебату око чудотворства цитирањем Курана на латинском језику: *Dixit Dominus ad me: ideo te facere miracula non permitto, quia, ne tibi sicut aliis prophetis in miraculis contradicatur timeo*,²⁷ наиме, Бог није омогућио Мухамеду да чини чуда да се у њима не би ништа нашло што би довело у питање Мухамедово учење.²⁸

Трећи ауторов критеријум за пророка је искреност коју Мухамед по Петру није имао. Наиме, Мухамедово поштовање Бога се сводило на удовољавање сопственим страстима, пре свега похоти коју аутор потенцира. Коначно, Петар поставља питање – да ли је Мухамед заиста уживао анђеоску заштиту, ако се у Курану говори о покољу његовог народа, Пророковом бегу и његовим разбијеним зубима?²⁹ Тиме се долази и до четвртог критеријума – недодирљивости – у смислу да пророка нико не може да физички озледи, јер ужива Божију заштиту.

Још један доказ којим се Петар служи да представи Мухамеда као варалицу су дешавања после његове смрти. Мухамед је својим следбеницима обећао да ће се трећег дана уздићи у рај, али се из његовог леша почео ширити смрад, те су многи следбеници изгубили веру у речи свог пророка. Ипак, када је Али, Пророков зет, наследио краљевску титулу, убеђивао је људе да нису уопште схватили Мухамедове речи, јер Пророк није рекао да ће се уздићи на небо пре сахране, већ после, те је његов леш почео да смрди у својству упозорења о

²⁶ *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, 153-154.

²⁷ PL, vol. 157, 601.

²⁸ *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, 154.

²⁹ *Исто*, 155.

неиспуњеном захтеву.³⁰ Дакле, по Петру, Алија је успео да насамари арабљански народ да прихвати мисао да су анђели уздигли њиховог Пророка на небо.

Култ Кабе у Меки

Петар Алфонси својим читаоцима представља упрошћени религијски пејзаж Арабије: *...скоро сви су идолопоклоници, осим неких који су се јеретички држали Мојсијевог закона, следећи Самарићане, и других хришћана који су били несторијанци и јаковити (...fere emnes idolatrae, praeter quosdam qui Moysi legem secundum Samaritanos tenebant haeretice et alios Christianos qui Nestoriani erant et Jacobitae).*³¹ У духу поменутог идолопоклонства, аутор жели да објасни култ Меке у исламу и његово порекло.

Ходочашће у Меку, представља средишњи исламски обред и један од пет стубова исламске вере. Циљ муслимана који крену путем Хиџаза је Каба, Божија кућа, грађевина од тамног камена прекривена црним застором у коју је уграђен црни камен, највероватније метеоритског порекла. Поменути камен ходочасници целивају током процесције око Кабе. Куран налаже муслиманима хаџилук сваке године, али уз резерву, јер је ходочашће у Меку било финансијски захтевно за вернике ван Хиџаза.³²

Петар каже Мојсију за муслиманско ходочашће у Меку: *кажеш да једном годишње иду у кућу Божију, која је у Меки, ради самоспознаје и да се тамо моле као што кажу да су чинили Адам и Авраам (quod semel in anno dicis eos ad domum Dei, quae est in Mecha, ire propter recognitionem, et ibi orare quam dicunt fuisse Adae et Abrahae,...).*³³ Аутор додаје да муслимани немају никакво покриће за такве претпоставке, већ се служе легендама: *non ex auctoritate habent, sed quasi commentum aliquod fingunt.*³⁴

³⁰ Исто, 162–163.

³¹ PL, vol. 157, 600.

³² Дарко Танасковић, *Ислам: догма и живот* (Београд: СКЗ, 2018), 140–146.

³³ PL, vol. 157, 602.

³⁴ Исто, 602.

Петар представља древну Кабу у Меки, испуњену бројним идолима. Амон и Моав, синови Лота, поштовали су Кабу и своје молитве су упућивали идолима Меркурија и Хамоса. Меркуријев идол од црног камена је створен у част бога Сатурна, а Хамосов идол од белог камена у част бога Марса. Арабљански пагани су двапут годишње одлазили у Меку да се помоле поменутиим идолима, без одеће и окружени мирисом тамјана.³⁵ Бернард Септимус (Bernard Septimus) у Алфонсијевом опису многобожачког култа налази низ нејасноћа. Посебан проблем представљају имена идола, наиме, Меркурије се односи на Меркура, а Хамос на једног од Лотових синова, те се испоставља да се Лотови синови моле једном од њих двојице. Следећи проблем је повезивање Меркуровог идола са Сатурном, а Амона/Моава са Марсом. Септим сматра да се поменуте нејасноће могу разјаснити уколико се узме у обзир својеврсна реконструкција хиспано-јеврејске традиције о пореклу култа.³⁶

У хиспано-јеврејској традицији се налази одговор зашто Петар смешта идол Меркура у Меку. Наиме, у Талмуду су сачувани подаци о култу Меркура и видовима поштовања поменутог божанства. Један од похрањених обреда у рабинистичкој литератури је бацање камења у част Меркура, те је нађена паралела у исламским обредима везаним за Кабу. Септим затим објашњава да је у спајању црног идола са Сатурном, Петар желео да успостави астралну везу са планетом,³⁷ о којој говоре арабљански историчари; дакле, за аутора, Меркур је име црног камена, што је податак преузет из јеврејске антимуслиманске полемике. Теже је објаснити астралну везу Лотових синова са Марсом, те Септим

³⁵ *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, 157–158.

³⁶ Septimus, “Petrus Alfonsi on the Cult at Mecca”, 517–527.

³⁷ Мојсије Мајмонид, јеврејски филозоф и Алфонсијев савременик, представља један од најбитних елемената хиспано-јеврејског миљеа, који у свом делу, *Водич збуњенима*, наводи исту мисаону нит којом ствара споне између предисламских божанстава и небеских тела. По Мајмониду, Сабејци, древни становници Арабије, посвећивали су идоле различитим небеским телима, последично су различити метали, па и климатски услови потпадали под њихов утицај. Сасвим је могуће да су Мајмонид и Алфонси црпели податке из сличних извора хиспано-јеврејске интелектуалне традиције. (Moses Maimonides, *The Guide for the Perplexed*, translated by M. Friedländer [Skokie: Varda Books, 2002], 316).

сматра да је Петар у овом случају градио своје закључке на основу јеврејске интелектуалне традиције. С друге стране, нејасноћа о Амону и Моаву може се објаснити мишљу Мајмонида да су три паганска култа (Меркулиса, Пеора и Кемоша/Хамоса) претходила Мухамедовој вери и наставила да утичу на њу. Наиме, Пеор се у Библији односи на Амона, те је Петар видео спону којом је могао повезати Амона, Моава и Меркура у Каби и негирати размишљање у Курану да су Авраам и Исмаило основали монотеистички култ у Меки стварајући својеврсни пагански родослов Кабе.³⁸

Пророк Мухамед је тај Божији дом прекрио платном, а затим по Алфонсијевим речима: *...али да се не би видело да заповеда приношење жртава идолима, уградио је статуу Сатурна у зид, у углу дома, али да се лице не би видело, само су леђа постављена споља (...sed ne videretur idolis praecipere sacrificare, simulacrum Saturni construxit in pariete, in angulo domus, na facies appareret, dorsum vero tantum exterius est positum).*³⁹ Док је идол Хамоса, то јест Марса, закопан у земљу и прекривен каменом. Мухамед је заповедио људима који су се окупљали око Кабе да ошишаних глава љубе поменуто камење, потом да бацају уназад, кроз ноге, мање каменчиће, што је по Алфонсију знак древног закона (*signum legis pristinae*).⁴⁰ На другом месту у дијалогу, Мојсије описује обичај бацања каменчића као вид протеривања демона, што је за Петра само доказ да муслимани верују у демоне, јер их могу видети само њихови поклоници.⁴¹ Дакле, Мухамед није раскрстио са паганским обредима Меке, већ им је под велом нове религије омогућио даљи опстанак.

Мухамедове заповести и исламски обичаји

У првом делу, а у петом дијалогу, Мојсије представља ислам у једном позитивном светлу, излажући различите заповести којих су муслимани дужни

³⁸ Исто, 527–529.

³⁹ PL, vol. 157, 603.

⁴⁰ Petrus Alfonsi: *Dialogue against the Jews*, 158.

⁴¹ Исто, 158-159.

да се придржавају. За Мојсија, исламски закон је заснован на непоколебљивом темељу разума: *inconvulsae fundamentum rationis fundatam*.⁴² Муслиманима су обећане небеске насладе и приступ рају као награда за слеђење вере и закона. У исламској визији раја, верници су заштићени од топлоте и хладноће, уживају у храни, свиленој одећи, млеку и вину које би им служе анђели уз друштво девица. Са друге стране, неверницима је било забрањено бескрајним пакленим мукама.⁴³ За Мојсијевог саговорника, Петра, таква визија ипак није рационална, јер када се душа одвоји од тела, човек не може користити земаљске ствари на начин како их је користио пре смрти, те мудар човек не може бити насамарен обећањима земаљских наслада.⁴⁴ *Sapiens minime hujusmodi paradisum credit, nec talibus decipitur verbis* (Мудар човек не верује у такав рај, и не vara се таквим речима).⁴⁵

Једна од најбитнијих заповести се односи на молитву. Наиме, муслимани су морали пре молитве да добро оперу интимне делове, шаке, руке, лице, косу и стопала. Једино су чистота тела могли да се пет пута дневно, како је и заповеђено, моле Богу и тиме јавно признају постојање једног Бога и Мухамеда као његовог пророка.⁴⁶ Петар сматра да се Мухамед одлучио на пет молитви дневно, јер се Јевреји морају молити три, а хришћани седам пута сходно њиховим верским законима. Затим, Мојсијев саговорник налази савршену прилику да дискредитује ислам повезујући исламску религијску праксу са идолопоклоничком анализирајући заповеђену телесну чистоту. Петар повезује наведену заповест са обредима култа Венере, којих је Пророк био свестан јер је

⁴² PL, vol. 157, 597.

⁴³ *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, 146–150.

⁴⁴ *Исто*, 162.

⁴⁵ PL, vol. 157, 605.

⁴⁶ *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, 147.

постао краљ у минути планете Венере.⁴⁷ Уз то, Петар наглашава да је унутрашња чистота важнија од спољашње.⁴⁸

Мојсије помиње и пост током месеца Рамазана који је прописан свим муслиманима као и уздржавање од вина, меса и крви свиње.⁴⁹ Петар не види значај муслиманског поста уколико је дозвољено да се једе и општи ноћу. По њему се тиме само даље подстичу телесне потребе. Са друге стране, сматра да је Мухамед донео заповести о апстинирању од одређене хране и пића из разлога да би се исламски верски закон разликовао од хришћанског, дакле, иза тога се не крије дубљи теолошки смисао.⁵⁰

Закључак

Пети дијалог у *Дијалозима* Петра Алфонсија има за циљ да одговори зашто аутор није прихватио ислам, већ хришћанство. Као и у осталим дијалозима/поглављима, у дискусији учествују два пишчева алтер ега, Мојсије и Петар. Обојица служе истој сврси – потврђивању пишчевих аргумената. Мојсије својим почетним тезама, којим представља исламску веру, и питањима подстиче Петра да изнесе аргументоване одговоре. Структура неодољиво подсећа на Платонове дијалоге у којима Сократ има улогу Петра, а остали ликови постоје да би својим питањима и тезама подстакли даљу дискусију и откривање ауторовог виђења истине.

⁴⁷ Повезивање ислама са култом Венере је присутна и у источној антимуслиманској полемици. Јован Дамаскин, теолог и полемичар из VIII века, који је слично потоњем Петру Алфонсију, створио својим делом нову еру развијеније хришћанско-муслиманске полемике, акценује поменути везу. У *Источнику знања*, аутор назива муслимане идолопоклоницима који су поштовали јутарњу звезду и Афродиту (τῶ ἑωσφόρω ἄστρω καί τῃ Ἀφροδίτῃ) све до времена ромејског цара Ираклија. Каба, центар њиховог ходочашћа, представља ништа друго до главу богиње. (Daniel J. Sahas, *John of Damascus on Islam, the "Heresy of the Ishmaelites"* [Leiden: Brill, 1972], 133–137).

⁴⁸ *Petrus Alfonsi: Dialogue against the Jews*, 156.

⁴⁹ *Исто*, 147–149.

⁵⁰ *Исто*, 157–161.

Петар Алфонси жели Мухамедову веру да дискредитује на више начина. Пророка Мухамеда представља као лажног пророка, неискреног, без дара чудотворства, жељног славе и моћи, неутољених страсти и изузетно арогантног. Аутор спушта ислам на ниво својеврсне синкретистичке творевине настале комбиновањем јеретичких јудаистичких и хришћанских учења, такође и паганских обреда. Мухамедова вера не представља ништа више до средства којим је овај *inanis iudex* желео да дође до краљевске титуле и задовољења својих необузданих страсти.

Култ Кабе у Меки је Алфонси свео на ниво паганског обреда који кокетира са обожавањем демона. Дискредитовање Кабе акцентовањем веза са арабљанским идолопоклонством је уобичајено како у латинским тако и грчким полемичким списима. Слично чини и са муслиманским прописима. За аутора се јавља јасна нит између култа Венере и одржавања ритуалне чистоте тела пред молитву. За многе прописе не налази теолошко објашњење већ их интерпретира као Мухамедов покушај да своју религију учини другачијом у односу на оне већ постојеће и етаблиране. Битно је поменути да је Алфонси цитирањем Курана, свете књиге ислама, указивао својим читаоцима да његове речи имају својеврсну тежину, јер је био упознат са муслиманима и њиховом вером, више од већине интелектуалаца свог доба. Својим делом, често пажљивим аргументовањем, коришћењем низа извора и апологијом хришћанства, утицао је истовремено на потоње полемичке списе латинске Европе који су наставили да указују на тобожњу исправност хришћанства у односу на веру Јевреја и Сарацена.

Библиографија:

Извори

Moses Maimonides. *The Guide for the Perplexed*. Translated by M. Friedländer. Skokie: Varda Books, 2002.

Павле Николић, *Петар Алфонси о исламу*

Petrus Alfonsi. *Dialogue against the Jews*. Translated by I. M. Resnick. Washington D.C: The Catholic University of America Press, 2006.

Petri Alphonsi ex Judaeo Christiani Dialogi. In: *Patrologia Latina*, volume 157. Edited by Jacques Paul Migne. Paris, 1834.

Литература

Bosworth, Charles E. et al. *The Encyclopaedia of Islam*, vol. 5. Leiden: Brill, 1986.

Cohen, Jeremy. "The Mentality of the Medieval Jewish Apostate: Peter Alfonsi, Hermann of Cologne, and Pablo Christiani". In: *Jewish Apostasy in the Modern World*. Edited by Todd M. Endelman. New York & London: Holmes & Meier Publishing, 1987.

Kümper, Hiram. "Adversus-Iudaeos Literature". In: *Handbook of Medieval Studies: Terms, Methods, Trends*. Edited by Albert Classen. New York: De Gruyter, 2010.

Pflaum, Heinz. "Ein französischer Dichter des 14. Jahrhunderts über Raschi". *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums* 76 (1932): 577–586.

Resnick, Irven, M. "Introduction". In: Petrus Alfonsi. *Dialogue against the Jews*. Translated by Irven M. Resnick. Washington D.C: Catholic University of America Press, 2006.

Sahas, Daniel J. *John of Damascus on Islam, the "Heresy of the Ishmaelites"*. Leiden: Brill, 1972.

Schadler, Peter. *John of Damascus on Islam, Christian Heresiology and the Intellectual Background to Earliest Christian-Muslim Relations*. Leiden: Brill, 2018.

Septimus, Bernard. "Petrus Alfonsi on the Cult at Mecca". *Speculum* 56/3 (1981): 517–533.

Танасковић, Дарко. *Ислам: догма и живот*. Београд: СКЗ, 2018.

Tolan, John, "Petrus Alfonsi". In: *Dictionary of Literary Biography, Castilian Writers 1200–1400*. Volume 337. Edited by George D. Greenia, Franka A. Dominguez. New York: Gale Research Institute, 2007.

Tolan, John. *Petrus Alfonsi and his Medieval Readers*. Gainesville: University Press of Florida, 1993.

Pavle Nikolić

Faculty of Philosophy, Belgrade

University of Belgrade, Serbia

nikolicpavle1419@gmail.com

Petrus Alphonsi on Islam

Abstract: *Dialogus contra Iudaeos*, the work of Petrus Alphonsi, a convert, is the work that defined the apologetic-polemical literary genre *Adversus Iudaeos* in the late Middle Ages. Dealing primarily with criticism of Judaism from a Christian theological perspective, he devoted one chapter (*titulus*) to Islam. Satisfying the curiosity of the intellectual elite of the West, his work became extremely popular throughout Christian Europe, paving the way for an increasingly complete Christian understanding of Islam. The aim of the paper is the analysis of the fifth chapter of Alfonsi's work, that is, his presentation of the Islamic faith.

Key Words: Petrus Alphonsi, Islam, Dialogues, Cult of Kaaba, Christian apologetic and polemic literature.